

П. Червоний
Харківський національний університет внутрішніх справ
О. Павленко
директор «Шкільного музею А. С. Макаренка»

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ А. С. МАКАРЕНКА

Педагогічним надбанням А. С. Макаренка користуються в усьому світі. Його методам майже сто років, однак ними здійснюють виховний вплив як на дітей, так і на дорослих, використовують як у повсякденному житті, так і в виробничих, службових колективах, як у бізнесі, так і на виробництві, як у школах та вищих навчальних закладах, так і у перевихованні особистості. Ми застосовуємо його методи, навіть не замислюючись над тим, хто їх вперше запровадив. Про систему виховання А. С. Макаренка її ефективність ми можемо дізнатися з творів видатного педагога, кінофільмів, а про його життєвий і творчий шлях найбільше нам можуть розказати музеї: передати дітям, студентам, дослідникам дух того часу, життєві умови виникнення та результативність педагогіки А. С. Макаренка.

Педагогіка А. С. Макаренка актуальна й нині, бо суспільство розвивається, одне покоління змінює інше, і кожному поколінню, учням, майбутнім педагогам, вихователям, а особливо психологам, які будуть працювати у ювенальній превенції, прийдеться стати макаренками, зуміти перевиховати дитину, надати консультативну допомогу батькам, надати правильний вектор розвитку особистості як бути корисною для суспільства.

Мета. Ми намагаємось показати, який виховний вплив здійснюють організації, що носять ім'я А. С. Макаренка, а саме шкільний музей Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів ім. А. С. Макаренка. Музей є важливим засобом виховання учнів, також сприяє формуванню у студентів та курсантів національної свідомості, духовної єдності поколінь, розвитку творчих здібностей учнів до пошукової, народознавчої роботи.

Мета діяльності шкільного музею А. С. Макаренка полягає у вивченні та популяризації педагогічної спадщини великого педагога і письменника, залученні учнівської молоді до виховання, шанобливого ставлення до історії та культури українського народу, його найкращих представників, сприянні розвитку творчих здібностей учнів, майбутніх педагогів та фахівців, керівників та педагогів інших шкіл.

Предмет вивчення музею – не лише життєвий і творчий шлях А. С. Макаренка, його педагогічна система, а й сучасні педагогічні надбання, історичне буття нашого краю.

Історія школи № 100 та шкільного музею. У 30-х роках ХХ ст. поруч із старою територією комуни ім. Фелікса Дзержинського і заводу «Комунар» почалося будівництво школи № 100, в якому брали активну участь вихованці А. С. Макаренка. Першими учнями цієї школи стали діти комунарів. Пізніше два виробничі об'єднання «Комунар» і «ФЕД» стали соціальними партнерами школи.

Із метою увічнення пам'яті видатного радянського письменника-педагога А. С. Макаренка, який довгий час жив і працював у м. Харків, виконавчий комітет Харківської міської Ради депутатів трудящих вирішив у 1955 році присвоїти середній школі № 100 м. Харкова у Кагановичському районі ім'я А. С. Макаренка [1].

Цього ж року Харківській загальноосвітній школі № 100 на вході було встановлено погруддя А. С. Макаренка. Скульптор нині не встановлений.

Школі № 100 одній із перших присвоєне ім'я видатного педагога. Першою ім'я видатного педагога стала носити Гніванська середня школа. Це сталося у 1949 році на честь ушанування десятиріччя із дня смерті видатного радянського педагога А. С. Макаренка. Школі № 1 м. Орськ Оренбургської області Російської Федерації присвоєне ім'я А. С. Макаренка в 1955 році, Львівській середній школі № 50 – у 1956 році, Нікітівській середній загальноосвітній школі Белгородської області Російської Федерації – у 1957 році, Кременчуцькій середній школі-інтернату та Ковалівському дитячому будинку – у 1967 році, середній школі № 3 м. Фролово Російської Федерації у – 1973 році, Долинській загальноосвітній школі № 2 – у 1983 році, школі № 656 м. Москва у 1988 році, а НВК «Школа-лицей» № 3 м. Сімферополь присвоєне ім'я А. С. Макаренка у 1989 році [2].

У 1987 році за ініціативою вчителя української мови та літератури Костіної Нінель Михайлівни організовано шкільний музей, де до цього була галерея робіт Г. В. Камишанського, який теж був комунаром. Найактивнішу участь у збиранні, підготовленні матеріалів, створенні експозиції брали вчителі, працівники заводів «ФЕД» та «Комунар». Офіційно шкільний музей ім. А. С. Макаренка був відкритий 13 березня 1987 року. Про це свідчить урочистий лист про відкриття музею від 5 березня 1987 року № 240 від директора Кременчуцького педагогічно-меморіального музею ім. А. С. Макаренка П. Г. Лисенка [3]. 7 липня 1988

року музею, присвяченому пам'яті А. С. Макаренка було присвоєно звання «Шкільний музей А. С. Макаренка».

Нині музей підтримує дружні стосунки з установами, навчальними закладами, музеями та організаціями, пов'язаними з педагогічною діяльністю видатного педагога. Це Курязька колонія, завод «ФЕД», об'єднання «Комунар», Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, Кременчуцький музей ім. А. С. Макаренка.

Роботу музею організовує рада музею. Діють лекторська, пошукова та наукова групи. Очолює роботу музею учитель біології Павленко Оксана Миколаївна.

Коротка характеристика музейних експонатів та експозицій. Фонд музею складає 256 експонатів, основний фонд – 160 одиниць: копії фотографій, документів, журнали, газети, макет-панорама м. Білопіль Сумської області, де народився А. С. Макаренко, а також роботи видатних педагогів і письменників, полотна вихованця Г. В. Камишанського, продукція комуни ім. Фелікса Дзержинського, спогади вихованців, які описують життєвий, творчий шлях, досвід роботи А. С. Макаренка, роботи відомого харківського скульптора М. Ф. Овсянкіна. Усе це розміщено в семи розділах. Перший розділ розповідає про дитячі та юнацькі роки А. С. Макаренка, його батьків та старшого брата. Другий – про роки народного учителя (станція Долинська та Полтавський учительський інститут). У розділі третьому найбільш широко представлені матеріали про роки педагогічної діяльності в колонії імені Максима Горького, четвертий розповідає про роки в комуні імені Фелікса Дзержинського. Літературно-педагогічна діяльність викладена у п'ятому розділі. Шостий знайомить відвідувачів з фотодокументами та статтями про вихованців А. С. Макаренка – старше покоління приходить у захват, коли знаходить на фотографіях своїх батьків – колишніх комунарів. У останньому, сьомому, розміщено матеріали, що пов'язані з ім'ям А. С. Макаренка у світі. Дана експозиція розповідає про тих науковців і вчителів-практиків, які нагороджені медаллю А. С. Макаренка або нагрудним знаком.

Школа, як культурно освітній центр розвитку майбутніх громадян. У 2007 році музей зайняв третє місце в районному конкурсі-огляді шкільних музеїв м. Харків. Тільки у 2008 році у 125-річчя від дня народження А. С. Макаренка шкільний музей відвідали 532 особи, проведено 25 оглядових екскурсій для учнів школи, 4 – для учнів інших шкіл, оглядові екскурсії для дошкільних закладів, 14 екскурсій вікторин, 5 навчальних екскурсій, 4 – для директорів шкіл м. Харків та Харківської області, 6

екскурсій для студентів Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Харківського гуманітарно-педагогічного університету, а також для курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ. На базі музею проводилися Макарєнківські читання, музейні уроки.

Особливе значення для музею та учнів школи мали зустрічі з вихованцями А. С. Макарєнка – харків'янкою Наталією Василівною Нечаєвою та вихованцем із Нижнього Новгороду Іваном Дем'яновичем Токарєвим, а у 2017 році музей відвідав син І. Д. Токарєва Юрій Іванович Токарєв. У 2008 році гостем музею був внучатий племінник, письменник, режисер Антон Васильєв-Макарєнко, російська письменниця, автор книги «Діти великої біди» Світлана Гладіш та скульптор пам'ятників А. С. Макарєнку на прохідній об'єднання «Комунар» Фелікс Ярославович Бетліємський. У 2010 році учням школи розповів про долю своїх батьків, які теж були вихованцями комуні імені Фелікса Дзержинського, Ф. Д. Фомічов. Вони, як і він, працювали на заводі «ФЕД» [4].

Пошукова робота в шкільному музеї здійснюється за двома напрямками.

Перший – пошук організацій, установ та підприємств, які носять ім'я А. С. Макарєнка. Установлені зв'язки із 32 підприємствами. Проводиться міжнародне співробітництво зі школами м. Арзамас, Киргизстану, Казахстану, Німеччини та м. Орськ. Електронний кінофільм «Прапори на баштах» надійшов зі школи № 656 ім. А. С. Макарєнка м. Москва. Рада музею також підтримує постійне листування зі школою ім. А. С. Макарєнка у м. Хеймніц (Німеччина). Нещодавно отримано лист із цієї школи щодо подальшого співробітництва. Налагоджені дружні стосунки зі школою ім. А. С. Макарєнка № 50 м. Львів, Лебединським педагогічним коледжем, Кременчуцьким музеєм ім. А. С. Макарєнка, Ковалівським ліцеєм-інтернатом для обдарованих дітей із сільської місцевості ім. А. С. Макарєнка Полтавської області, Євпаторійською бібліотекою ім. А. С. Макарєнка. Також учнями школи широко використовується проектна діяльність.

У 2008 році Харківська міська рада задовольнила ідею колективу школи перейменувати зупинку міського електротранспорту «Підстанція» на «вул. А. С. Макарєнко».

Другий напрям – пошук осіб, які нагороджені медалями або нагрудним знаком А. С. Макарєнка. Банк складає 38 осіб, серед яких колишня вчитель

біології Дригайло Світлана Михайлівна, в минулому – директор школи № 100 м. Харків.

Учні проводять дослідження за трьома напрямками: наш край у 20–30 роки ХХ століття; стан культури та ліквідація безпритульності; література рідного краю.

Випускниця школи 2003 р. Олена Каткова написала портрет А. С. Макаренка, який подарувала музею і який знаходиться серед робіт вихованця А. С. Макаренка – Г. В. Камишанського.

Одна з особливостей музею полягає в тому, що в ролі екскурсоводів виступають кращі учні школи, вони проводять екскурсії починаючи з п'ятого класу і аж до одинадцятого. Нині це п'яте покоління екскурсоводів. Учні з гордістю та натхненням розповідають про періоди життя та творчості видатного педагога. Старшокласники передають естафету екскурсоводів учням молодших класів. Таким чином, учні краще засвоюють і сприймають інформацію про рідний край, про вихованців А. С. Макаренка, які захищали Батьківщину в роки Великої вітчизняної війни та відбудовували рідне місто. Свої відгуки та подяки гості школи та музею – керівники навчальних закладів, організацій, студенти, курсанти та учні залишають у книзі для відвідувачів. Так, відгук із подякою залишили й вихованці А. С. Макаренка, а саме; Г. С. Слуцька, В. І. Шibaєва, Т. Ю. Каменецька, І. М. Левченко у 1989 та 1994 роках; у 2007 році – І. Д. Токарев та Антон Васильєв-Макаренко.

Діяльністю музею пишаються не тільки учні, а й колектив школи на чолі з директором Ткач Вікторією Володимирівною та завідувачем музею, вчителем біології Павленко Оксаною Миколаївною.

Отже, педагогічна спадщина А. С. Макаренка продовжує своє життя, завдяки школі № 100 м. Харків здійснюється виховання дітей за методикою А. С. Макаренка, розширення їхнього світогляду, подається правильний приклад шанування пам'яті визнаного усім світом педагога, надається інформація для роздумів щодо навчання та формування педагогічних умінь у студентів та курсантів, творчий підхід та пошук нових методів виховання дітей та юнацтва в умовах стрімких суспільно-історичних та інформаційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівна виписка Міського державного архіву м. Харків від 10 жовтня 1997 року № 33 із протоколу № 17 від 01 червня 1955 року.

2. Навчальні заклади, бібліотеки, музеї, асоціації, яким присвоєно ім'я А. С. Макаренка. URL: <http://old.dnpg.gov.ua/id/656/>. (дата звернення 20.01.2018).

3. Лист педагогічно-меморіального музею ім. А. С. Макаренка у м. Кременчук від 5 березня 1987 року № 240.

4. Науменко, Л. И. (2010). Макаренко посвящается. *Федовець*, 28, С. 6.